

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

เรื่องเล่าอัตลักษณ์จากประสบการณ์วิชาชีพครูของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ
ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Narratives of Identity from Professional Teaching Experiences
of Expert-level Teachers in the Northeastern Region

สุวัฒน์รังสรรค์ จันสุตะ¹ ฝน นิลเขต² ไอยเรศ บุญฤทธิ์³

บทคัดย่อ

เส้นทางการเติบโตทางวิชาชีพครูของข้าราชการครูไทยในปัจจุบันสามารถทำได้โดยการผลิตผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ ซึ่งในสภาวะความก้าวหน้าทางวิชาชีพของข้าราชการครูไทยปัจจุบันยังมีจำนวนข้าราชการครูที่ดำรงวิทยฐานะเชี่ยวชาญในสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับกลุ่มข้าราชการครูวิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โดยปรากฏงานศึกษาที่กล่าวถึงเกี่ยวกับประสบการณ์ของข้าราชการครูที่ดำรงวิทยฐานะเชี่ยวชาญอยู่อย่างจำกัด คำถามที่ใช้ในการวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อหาคำตอบว่า “ประสบการณ์วิชาชีพของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญมีลักษณะเป็นอย่างไร” การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประสบการณ์วิชาชีพครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ และ (2) วิเคราะห์อัตลักษณ์ครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพครู การศึกษานี้ดำเนินการตามวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเรื่องเล่า ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเรื่องเล่าประสบการณ์ของครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งผ่านการคัดเลือกโดยเจาะจง และใช้รูปแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกนำมาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์แก่นสาระ โดยทำการวิเคราะห์เชิงอุปนัย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบจากข้อมูลเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพของผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยค้นพบแก่นเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลได้เปิดเผยต่อเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพจำนวน 6 แก่นเรื่อง ได้แก่ (1) การเป็นครู “ผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์” (2) การเป็นครู “นักเรียนรู้” (3) การเป็นครู “นักส่งเสริมประสบการณ์” (4) การเป็น “ครูต้นแบบ” (5) การเป็น “ข้าราชการครูที่ดี” และ (6) การเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” ซึ่งถือครองความรู้เป็นอำนาจในการปกป้องสถานะทางราชการและศักดิ์ศรีของตนเอง นอกจากนี้ยังค้นพบการนิยามอัตลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนผ่านเรื่องเล่า จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) อัตลักษณ์ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู (2) อัตลักษณ์ครูที่เป็นข้าราชการที่มีศักยภาพสูง และ (3) อัตลักษณ์ครูผู้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติยศยิ่ง ผลการวิจัยยังสะท้อนการประกอบสร้างอำนาจของข้าราชการครูที่มีศักยภาพสูง ให้สามารถยืนหยัดและต่อกรกับอำนาจรัฐได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ยังมีเรื่องเล่าการ “ต่อกร” กับอำนาจรัฐในมือของผู้บังคับบัญชา และเรื่องเล่าการ “ใช้ช่องโหว่” ในระบบราชการเพื่ออำนวยความสะดวกให้ตนเองให้อยู่รอดในวิชาชีพ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังมุ่งเปิดเผยให้เห็นแนวทางในการแก้ไขระบบและฐานคิดในการปฏิบัติราชการและความก้าวหน้าทางวิชาชีพจากมุมมองของข้าราชการครูที่ปฏิบัติราชการมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้รัฐได้พิจารณาปรับให้ตอบโจทย์บทบาทการพัฒนาการศึกษาผ่านระบบความก้าวหน้าทางวิชาชีพที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในประเทศ

คำสำคัญ เรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพครู ข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ วาทกรรมการพัฒนาการศึกษา

¹ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ suwattananarangsak.jan@dome.tu.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ fon.ninkhate@gmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ iyared.bo@lsed.tu.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

Abstract

The professional growth trajectory of Thai civil servant teachers today primarily involves producing work to achieve advancement in their professional status. Currently, there remains a disproportionately low number of teachers holding the status of "expert" compared to those classified as "specialized teachers." Existing studies addressing the experiences of teachers who have attained expert status are limited. Consequently, this research seeks to answer the question: "What are the professional experiences of teachers holding expert status?" The objectives of this study are: (1) to explore the professional experiences of expert-status teachers, and (2) to analyze the identity of expert-status teachers through narratives of their professional experiences. This study employs a qualitative research methodology, focusing on narrative inquiry. The researcher collected narrative accounts from five selected expert-status teachers using semi-structured interviews for in-depth exploration. The interview data were analyzed through thematic analysis using an inductive approach to derive findings from the participants' professional experience narratives. The research identified six core themes revealed in the narratives: (1) being a teacher "dedicated to students," (2) being a teacher "who is a learner," (3) being a teacher "who accumulates experience," (4) being a "model teacher," (5) being a "good civil servant teacher," and (6) being an "expert teacher," who possesses knowledge as a means to protect their official status and dignity. Additionally, the study uncovered three aspects of identity reflected in the narratives: (1) the identity of a teacher with a deep sense of professionalism, (2) the identity of a highly capable civil servant teacher, and (3) the identity of a teacher who embodies human dignity and honor. The findings of this research also reflect the empowerment of highly capable civil servant teachers, enabling them to assert themselves and negotiate more effectively with state authority. Simultaneously, the narratives reveal instances of "contesting" the power held by superiors and stories of "exploiting loopholes" within the bureaucratic system for personal advantage and survival in the profession. Furthermore, the research aims to unveil pathways for reforming the system and underlying philosophies concerning civil service practices and professional advancement, based on the perspectives of long-serving civil servant teachers. This serves as a policy recommendation for the state to consider adjustments that align with the role of educational development through a professional advancement system responsive to national changes.

Keywords: Narrative inquiry, Teaching professional Experiences: Expert Teacher Civil Servants, Discourse on Educational Development

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

บทนำ

ในบริบทนานาชาติ ครู ถือเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ คลอดจนอบรม จริยธรรม และคุณลักษณะภายในของนักเรียน เพื่อให้เป็นทรัพยากรและกำลังของประเทศ หลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพครู เพื่อให้ครูมีความรู้ และทักษะในการจัดการเรียนการสอน สำหรับประเทศไทย ครูถือเป็นอาชีพที่มีสถานะของความเป็นวิชาชีพชั้นสูง (profession) ตามกฎหมายว่าด้วยข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีบทบาทหน้าที่ทั้งในฐานะข้าราชการในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และในฐานะครูตามมาตรฐานวิชาชีพภายใต้คุรุสภา วิชาชีพครูไทยถูกอำนาจรัฐกำกับดูแลผ่านการ “พัฒนา” ตามนโยบายและจุดเน้นด้านการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนอันมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะความเป็นครูตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

การพัฒนาคุณภาพข้าราชการครูไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงระบบความก้าวหน้าทางราชการจากระบบซีของกลุ่มข้าราชการพลเรือน เป็นระบบวิทยฐานะของกลุ่มข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นเอกเทศ เมื่อ พ.ศ. 2547 การขอมือหรือเลื่อนวิทยฐานะจึงนับเป็นรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพอันมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพของข้าราชการครูให้สมกับที่ยึดถือเป็น “วิชาชีพชั้นสูง” โดยมีการปรับเพิ่มอัตราเงินเดือน เงินวิทยฐานะ และค่าตอบแทนพิเศษเพื่อสร้างแรงจูงใจให้บัณฑิตครูเข้ารับราชการ และมีโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพครูในสถานะข้าราชการมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูเนื่องจากมีอัตราเกษียณครั้งใหญ่ ทั้งนี้ ระบบวิทยฐานะครูได้เปิดโอกาสให้ข้าราชการครูมีโอกาสและความก้าวหน้าทางวิชาชีพโดยไม่ต้องผ่านการประเมิน ผลการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน ผลการปฏิบัติหน้าที่ในส่วนราชการ และคุณธรรมจริยธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม ความมุ่งหมายของการพัฒนาระบบวิทยฐานะในข้าราชการครูนั้นเป็นไปเพื่อให้ครูมีสื่อ รูปแบบ และนวัตกรรมการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้จริง เกิดการพัฒนาตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกับความมุ่งหมายในการทำผลงานทางวิชาการ (รัตนะ บัวสนธ์, นันทิมา นาคาพงศ์, น้าอ้อย วันตา และ ประภัสสร วงษ์ดี, 2555 หน้า 39)

เมื่อสำรวจข้อมูลของครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญในปัจจุบัน พบว่า ครูเชี่ยวชาญ เป็นวิทยฐานะที่มีสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มครูวิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษซึ่งเป็นวิทยฐานะก่อนหน้า (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2563 หน้า 79) การศึกษาประสบการณ์และปัจจัยที่ทำให้ข้าราชการครูคนหนึ่งมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพถึงวิทยฐานะเชี่ยวชาญ จึงอาจจะสะท้อนได้ถึงประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในวิชาชีพที่ต้องสั่งสมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ด้วยความเข้มข้นของหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินเพื่อเลื่อนจากวิทยฐานะชำนาญการพิเศษเป็นวิทยฐานะเชี่ยวชาญ ทำให้การเข้าถึงความก้าวหน้าทางวิชาชีพของข้าราชการครูถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ทำได้อย่างยากยิ่ง ซึ่งสะท้อนถึงมุมมองและความเข้าใจอย่างจำกัดที่สังคมมีต่อเกี่ยวกับประสบการณ์ของข้าราชการครูที่เข้าสู่วิทยฐานะเชี่ยวชาญ คำถามของการวิจัยนี้จึงอยู่ที่ว่า ข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้ผ่านประสบการณ์ในการทำงานมาอย่างไร และการ “เป็นครูเชี่ยวชาญ” ส่งผลต่อการให้ความหมายต่อตนเองหรืออัตลักษณ์ความเป็นครู ตามมุมมองของตนเองอย่างไร

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนิยาม “ความเป็นครู” ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพของข้าราชการครูซึ่งดำรงวิทยฐานะเชี่ยวชาญ (ศศ. 4) โดยผู้วิจัยสนใจครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายการเมืองว่าด้วยการพัฒนาการศึกษาที่ผูกโยงอยู่กับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มีทั้งความหลากหลายเฉพาะท้องถิ่นและมีอัตลักษณ์ร่วม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

ของความเป็น “ภาคอีสาน” ระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2559 หน้า 22, นภาพร อติวานิชยพงศ์, 2557 หน้า 105) ผู้วิจัยเห็นว่า การทำความเข้าใจในคำตอบของคำถามการวิจัยดังกล่าว มีประโยชน์ในการสะท้อนความเสี่ยงของครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญให้ปรากฏในสังคม และอาจจะเป็นประโยชน์ในการสะท้อนเสี่ยงจากผู้รับเอานโยบายไปปฏิบัติกลับไปยังภาครัฐ โดยเฉพาะที่เป็นเสี่ยงจากข้าราชการครูที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้มีศักยภาพสูง และเป็นแนวทางให้ข้าราชการครูผู้ได้อำนาจในการอยู่รอดในวิชาชีพและเข้าใจในการพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นครูวิทยฐานะที่มีคุณภาพและมีศักยภาพสูงในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนภายใต้นโยบายและสภาวะการทำงานที่เอื้อต่อการเติบโตและก้าวหน้าในวิชาชีพต่อไป

บททวนวรรณกรรม

1) **วิชาชีพครูไทย** ปัจจุบัน วิชาชีพครูมีหลักสูตรการเรียนการสอนโดยสถาบันระดับอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน เมื่อบัณฑิตจบการศึกษาแล้ว บัณฑิตจำนวนมากจะเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกเพื่อเข้ารับราชการครู โดยมีบทบาทหน้าที่ตามนิยามของรัฐคือ “ผู้ที่ประกอบวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาของรัฐ” (พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547, 2547 หน้า 23) และกำหนดบทบาทหน้าที่ตามมาตรฐานตำแหน่ง ใน พ.ศ. 2564 “มีหน้าที่และความรับผิดชอบหลักในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งพัฒนาตนเองและวิชาชีพ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย”

ปัจจุบันรัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการซึ่งใช้อำนาจผ่านคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) โดยข้าราชการครูถือเป็นข้าราชการกลุ่มเอกเทศแยกจากข้าราชการพลเรือนอย่างชัดเจน (พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547, 2547) ซึ่งรัฐได้วางรูปแบบเส้นทางของความก้าวหน้าทางวิชาชีพหรือหน้าที่การงาน (Career Path) กล่าวคือ เมื่อปฏิบัติหน้าที่จนมีคุณสมบัติครบถ้วน ข้าราชการครูสามารถมีหรือเลื่อนวิทยฐานะตามระบบตำแหน่งและวิทยฐานะซึ่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 (2547, หน้า 36, 38)

2) **ระบบวิทยฐานะของวิชาชีพครูในประเทศไทย** ปัจจุบัน ครูในฐานะข้าราชการถือเป็นข้าราชการกลุ่มเอกเทศแยกจากข้าราชการพลเรือนอย่างชัดเจน (พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547, 2547) โดยรัฐกำกับควบคุมการปฏิบัติงานภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และ “จรรยาบรรณวิชาชีพครู” ที่ควบคุมในเชิงจรรยาปฏิบัติในแง่ความเป็นครูผ่านคุรุสภา รัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการซึ่งใช้อำนาจผ่านคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้วางรูปแบบเส้นทางของความก้าวหน้าทางวิชาชีพหรือหน้าที่การงาน (Career Path) กล่าวคือ เมื่อข้าราชการครูผ่านการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้มซึ่งเป็นสถานะเสมือนตำแหน่งทดลองงานแล้ว จะได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งครู เมื่อปฏิบัติหน้าที่จนมีคุณสมบัติครบถ้วน ข้าราชการครูสามารถมีหรือเลื่อนวิทยฐานะตามระบบตำแหน่งและวิทยฐานะซึ่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 (2547, หน้า 36, 38) กำหนด ตั้งแต่ยังไม่มีวิทยฐานะ วิทยฐานะชำนาญการ วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ วิทยฐานะเชี่ยวชาญ และวิทยฐานะเชี่ยวชาญพิเศษ ซึ่งเป็นขั้นสูงสุด

ในการขอมีหรือเลื่อนวิทยฐานะตามเกณฑ์ ว17/2552 และ ว13/2556 ข้าราชการครูที่มีคุณสมบัติครบถ้วน จะต้องจัดทำเอกสารรายงานผลการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งแนบเอกสารหลักฐานต่าง ๆ อันเนื่องจากการปฏิบัติงานเสนอเพื่อ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ประกอบการพิจารณาซึ่งอยู่ในรูปแบบเอกสารรูปเล่มและการจัดทำนิตรรศการแสดงผลงานเมื่อคณะกรรมการพิจารณาเดินทางมาตรวจเยี่ยมและประเมิน อาทิ ผลงานทางวิชาการ ผลงานอันเกิดจากการพัฒนาสถานศึกษา รางวัลหรือเกียรติคุณต่าง ๆ ที่ได้รับ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนหลักเกณฑ์มาเป็น เกณฑ์ ว21/2560 (การบันทึกผลการปฏิบัติงานและ/หรือนำเสนอผลงานทางวิชาการ) และใช้เกณฑ์ ว9/2564 (การนำเสนอการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ในชั้นเรียนจริง และ/หรือนำเสนอผลงานทางวิชาการผ่านระบบออนไลน์ DPA) ในปัจจุบัน

3) อัตลักษณ์ของครู โดยทั่วไปอัตลักษณ์ของมนุษย์เป็นนิยามการให้ความหมายต่อตนเองเพื่อตอบคำถามว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งอาจมีการขยายผลไปยังการร่วมนิยามความหมายต่อกลุ่มบุคคลหรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่เพื่อตอบคำถามว่า “เราเป็นใคร” จากการนิยามบทบาทหน้าที่ที่ตนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ร่วมในสังคม (ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน และ พนมพร จันทรปัญญา, 2558 หน้า 269) ในที่นี้จะกล่าวถึงอัตลักษณ์บทบาท (role identity) ซึ่งหมายถึงนิยามที่มนุษย์ให้ตนเองในฐานะบทบาททางสังคม หนึ่งในนักทฤษฎีสำคัญที่กล่าวถึงอัตลักษณ์ทางบทบาทได้แก่ Stryker (1980) ซึ่งอธิบายว่า อัตลักษณ์บทบาทเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม (social interactionism) ซึ่งมนุษย์ได้นิยามบทบาทของตนเองผ่านการรับเอาคุณค่าของบทบาท (value) และให้ความหมายว่าตนเองเป็นใครในบทบาทนั้น ๆ

เมื่อพิจารณาบริบทวิชาชีพข้าราชการครู อาจพิจารณาอัตลักษณ์บทบาทต่อไปถึงอัตลักษณ์วิชาชีพ (professional identity) ที่พัฒนาต่อเนื่องจากอัตลักษณ์ทางบทบาท การนิยามอัตลักษณ์ของข้าราชการครูโดยปัจเจกจึงอาจหล่อหลอมตัวตนผ่านกระบวนการเข้าสู่วิชาชีพ ด้วยการศึกษาวินัยวิชาชีพ บทบาททางกฎหมายที่รัฐกำหนดให้ข้าราชการครูปฏิบัติตาม วัฒนธรรมองค์กร ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมวิชาชีพ นักเรียน กระทั่งถึงปัจจัยภายในที่กำหนดจากทัศนคติ เจตคติ ความเชื่อ และยึดมั่นในความเป็นครู ในการทำความเข้าใจกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ครูของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญตามแนวทางทฤษฎีของ Stryker (1980) จึงสนใจการให้ความหมายของครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ว่าอัตลักษณ์เหล่านั้นถูกหล่อหลอมมาจากบริบทแวดล้อมทางสังคมใดบ้างในช่วงตลอดการเป็นครูของผู้ให้ข้อมูล

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาประสบการณ์วิชาชีพของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ
- 2) เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพ

วิธีวิทยาการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative methodology) โดยการวิเคราะห์เรื่องเล่า (narrative inquiry) ในการทำความเข้าใจประสบการณ์จากการวิเคราะห์เรื่องเล่าของมนุษย์ โดยการศึกษาเรื่องเล่าตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยม (constructivism paradigm) ซึ่งเชื่อว่า “ความจริงถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางสังคมในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย” (นภาพรณ หะวานนท์, 2552; หน้า 21) “ความจริง” ของมนุษย์แต่ละคนจึงมีความแตกต่างหลากหลายที่ขึ้นกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่บุคคลเหล่านั้นได้รับการหล่อหลอมมา การศึกษาเรื่องเล่าจึงถือเป็นวิธีที่เปิดพื้นที่ให้ความจริงทั้งหลายที่ปรากฏออกมาจากเรื่องเล่าเหล่านั้นให้เป็นที่รับรู้ และกำหนดกรอบแนวคิดจากกระบวนการศึกษาเรื่องเล่าไว้สำหรับทำความเข้าใจกับตัวเรื่องเล่าเพื่อมองความหมายและคุณค่าเชิงบรรทัดฐานที่อยู่เบื้องหลัง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

การให้ความหมายของผู้เล่า (นภาพร หะวานนท์, 2552 หน้า 21) ในที่นี้คือการศึกษาเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ และการให้ความหมายต่อประสบการณ์วิชาชีพนั้น

ผู้วิจัยออกแบบและวางแผนกระบวนการเก็บข้อมูล เป็น 3 ระยะ ดังนี้

1) กระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูล (key informant) โดยวิธีการเจาะจง (purposive selection) จากข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญที่ปฏิบัติงาน ณ โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ข้อมูล พ.ศ. 2564) โดยมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้ (1) เป็นข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) มีประสบการณ์ปฏิบัติงาน (อายุราชการ) ไม่น้อยกว่า 25 ปี (3) ปฏิบัติงานสอนในวิชาเอกที่แตกต่างกัน (4) ได้เลื่อนเป็นวิทยฐานะเชี่ยวชาญตามหลักเกณฑ์ ว17/2552 (การประเมินจากผลงานทางวิชาการ) หรือ ว13/2556 (การประเมินจากผลงานเชิงประจักษ์) ที่สำนักงาน ก.ค.ศ. กำหนด (5) เป็นผู้ซึ่งผู้ร่วมวิชาชีพให้การยอมรับในความรู้ความสามารถทางวิชาชีพเป็นอย่างดี และยินดีแนะนำให้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลซึ่งผ่านเกณฑ์คัดเลือกและได้รับอนุญาตจากทั้งผู้ให้ข้อมูลและผู้บังคับบัญชาในสถานศึกษาให้เก็บข้อมูลได้ มีจำนวน 5 คน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนประกอบด้วยครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ต่างจังหวัดกัน และสอนในวิชาเอกที่แตกต่างกัน

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่ ณ สถานศึกษาที่ผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติงานอยู่ ตลอดจนมีการขออนุญาตในการบันทึกเสียงระหว่างสัมภาษณ์ โดยใช้รูปแบบวิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semistructured interview) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยมุ่งเน้นใช้ประเด็นคำถามที่เตรียมไว้เป็นคำถามเปิดประเด็นโดยกว้างเพื่อรับรู้ข้อมูลให้เล่าเรื่องไปโดยธรรมชาติ (จรรยา รับศิริเจริญ, 2552, หน้า 15) โดยการชวนสนทนาจากคำถามโครงสร้างโดยคร่าวๆ และถามในประเด็นเจาะลึกเมื่อปรากฏประเด็นใหม่ๆ ในระหว่างการสนทนา ซึ่งการตั้งคำถามต่อประเด็นต่อยอดยังคงอยู่ในขอบเขตการศึกษาที่สนใจ และยังมีความยืดหยุ่นพอให้สามารถเกิดคำถามใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นตามประเด็นที่เลื่อนไหลในขณะสัมภาษณ์ โดยประเด็นสัมภาษณ์ครอบคลุมข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว การเข้าสู่วิชาชีพครู ความท้าทายและความยุ่งยากในการทำงาน การเข้าสู่ความก้าวหน้าทางวิชาชีพจนได้เลื่อนเป็นวิทยฐานะเชี่ยวชาญ บทเรียน ข้อคิด และความภาคภูมิใจในวิชาชีพ รวมถึงประเด็นการศึกษาอื่นๆ ที่ปรากฏขึ้นในระหว่างกระบวนการสัมภาษณ์

2) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยถอดข้อความบันทึกเสียงสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ และนำข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มาวิเคราะห์ตามโครงสร้างการวิเคราะห์เรื่องเล่า ตามแนวคิดมิติของการวิเคราะห์เรื่องเล่าโดยการวิเคราะห์แก่นสาระสำคัญ (Thematic Analysis) (Miles & Huberman, 1994 pp.131) โดยการลดทอนข้อมูลสัมภาษณ์ให้อยู่ในรูปแบบแก่นสาระ และทำการจัดประเภทหรือด้านต่าง ๆ ที่มีในเรื่องเล่านั้น ในกระบวนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์อุปนัย (inductive analysis) โดยพยายามไม่ตั้งกรอบในการวิเคราะห์ไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้หาค้นพบใหม่ ๆ จากข้อมูล

3) กระบวนการตรวจสอบข้อมูลและเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

เนื่องด้วยขณะที่บทความนี้เผยแพร่ ผู้วิจัยเป็นข้าราชการครู วิทยฐานะครูชำนาญการ โดยผู้วิจัยตระหนักถึงประสบการณ์และภูมิหลังของตนเองที่อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการวิจัย เพื่อให้มั่นใจว่าผลการวิเคราะห์เป็นการให้ความหมายของครูผู้ให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัย (credibility) โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้วิธีตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล (Member checking) (Cresswell, 2014) โดยตลอดกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสะท้อน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ตนเอง (reflection) ด้วยการบันทึกสิ่งที่เป็นความคิดความเชื่อของตนเอง และสะท้อนกับที่ปรึกษาเพื่อพยายามลดทอนอคติให้มากที่สุด อันเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยลดอคติของผู้วิจัยที่มีในกระบวนการวิจัยได้ (Cresswell, 2013)

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนเป็นข้าราชการครู ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะเชี่ยวชาญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีภูมิลำเนาและสถานะปฏิบัติงานแตกต่างกันเกือบทั้งหมด มีอายุราชการเฉลี่ย 32.2 ปี ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดนามของผู้ให้ข้อมูลเป็นนามสมมติ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล (นามสมมติ)	เพศ	วิชาเอกหลัก	ประเภทและขนาด สถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน	สังกัด	อายุราชการ (ปี)
ครูมนินทร์	หญิง	วิทยาศาสตร์	โรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษามัธยมศึกษา	เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา	28
ครูฉวีพ้อง	หญิง	แนะแนว	โรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่	เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา	34
ครูสรวงสุตา	หญิง	สังคมศึกษา	โรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษามัธยมศึกษา	เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา	34
ครูไพฑูรย์	ชาย	คณิตศาสตร์	โรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ	เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา	37
ครูกรรณิการ์	หญิง	คณิตศาสตร์	โรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง	เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา	28

2) ภูมิหลัง พื้นฐานภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนมีความแตกต่างเชิงเศรษฐกิจสถานะของครอบครัว แต่มีแรงจูงใจในการเข้าสู่วิชาชีพที่คล้ายคลึงกันคือ การมองหาอาชีพที่มีสถานะความมั่นคง เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ โดยผู้ให้ข้อมูลจำนวนสองคนมีพื้นฐานครอบครัวเป็นเกษตรกร ผู้ให้ข้อมูลหนึ่งในสองคนจากกลุ่มนี้เล่าว่าก่อนหน้านี้มีความสนใจจะศึกษาต่อทางสาขาวิชาอื่น ส่วนอีกสามคนมีพื้นฐานครอบครัวซึ่งมีบิดาหรือมารดาข้าราชการครูอยู่แล้ว ผู้ให้ข้อมูลทั้งสามคนให้ข้อมูลตรงกันว่า การเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีทางวิชาชีพครูของตนได้รับอิทธิพลจากภาพจำที่ได้เห็นบิดาหรือมารดาของตนเป็นข้าราชการครูที่ได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านและสังคม ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2500 – 2525 อันเป็นช่วงวัยก่อนบรรลุนิติภาวะครอบคลุมช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูล

3) การดำรงอยู่ในวิชาชีพ ผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนได้เล่าถึงอิทธิพลทางการได้เห็นแบบอย่างจากครูรุ่นพี่และอาจารย์ที่เคยสอนตนที่ได้ปฏิบัติให้เห็นถึงความสำคัญของการสอน การอบรมดูแล และการพัฒนาศักยภาพ โดยผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีความถนัดเน้นหนักในมิติที่เป็นเฉพาะเจาะจง เช่น ครูมนินทร์และครูไพฑูรย์มีความถนัดในการส่งเสริมศักยภาพทางวิชาการ ครูฉวีพ้องและครูสรวงสุตามีความถนัดในการส่งเสริมศักยภาพทางกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะชีวิต

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

ส่วนครุกรรมการมีความถนัดในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ แต่เรื่องเล่าการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลมีความครอบคลุมของภาระงานครูที่เน้นหนักในมิติที่ถนัดมากน้อยแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยที่ผู้ให้ข้อมูลเริ่มปฏิบัติงานเป็นต้นมา สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงการอุทิศตนเพื่อศิษย์อย่างยิ่ง เนื่องด้วยภาระงานทางเอกสารในการปฏิบัติราชการยังไม่ได้เพิ่มพูนมากขึ้นถึงขั้นปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม มติการดำรงอยู่ในวิชาชีพนั้นจำเป็นที่จะต้องมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวและการต่อกรกับสถานการณ์ท้าทายที่ต้องเผชิญและฝ่าฟันไป โดยแบ่งออกเป็น (1) การปรับตัว ซึ่งเห็นได้ชัดจากเรื่องเล่าของครูไพฑูรย์ที่เล่าว่าการที่ตนได้ย้ายเข้ามาปฏิบัติงานในโรงเรียนปัจจุบันซึ่งถือเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษนั้นปฏิเสธไม่ได้ว่าเกิดขึ้นได้เพราะการช่วยเหลือของ “ผู้หลักผู้ใหญ่” จากคำกล่าวของครูไพฑูรย์ “นี่แหละคือระบบราชการ มันจะต้องมีผู้ใหญ่ดูแลนะ นี่คือระบบราชการไทย ก็โชคดีในสมัยนั้น ... มันก็มีทั้งพระเดชมีทั้งพระคุณนั่นแหละ” (ครูไพฑูรย์ [สัมภาษณ์], 10 พฤศจิกายน 2564) และ (2) การต่อกร ซึ่งอาจใช้คำว่า “กัดข้อ” กับผู้มีอำนาจในวงการ ซึ่งปรากฏจากเรื่องเล่าของครูมนินทร์ ที่ประสบกับอุปสรรคใหญ่ในการยื่นคำขอย้ายไปปฏิบัติงานที่โรงเรียนในเขตพื้นที่ภูมิลำเนาของตนเองหลังจากที่ตนได้เลื่อนวิทยฐานะเป็นครูเชี่ยวชาญ ที่ว่า “เขาบอกว่า ‘ผู้บริหารทางโซนนี้เขาจะรับพี่ได้ยังไง ในเมื่อพี่มีวิทยฐานะสูงกว่าผู้บริหาร’ เข้าใจนะ ... ถ้าผู้บังคับบัญชาไม่มีวิทยฐานะหรือคุณวุฒิสูงกว่าผู้บริหารอะไรนะ เขาไม่ได้คิดเหมือนเราไง เขาอาจจะคิดว่ามันคงจะบริหารยากไหม หรืออะไรยังไง ในมุมมองของแต่ละคนนะ อันนั้นเราไม่สามารถที่จะทราบได้ แต่คือมีคนพูดให้เราคิด” (ครูมนินทร์ [สัมภาษณ์], 21 ตุลาคม 2564) และจากเรื่องเล่าของครูสรวงสุตา ที่ประสบกับการ “ขัดขา” ในทางบทบาทการเป็นคณะทำงานทางวิชาการระดับเขตพื้นที่การศึกษาด้วยอคติส่วนตัวของผู้บริหาร จนได้รับคำขู่จากผู้บังคับบัญชา ที่ว่า “คำพูดของผู้บริหารที่ว่า ‘เชือดไก่ให้ลิงดู’ มันไม่ยุติธรรมสำหรับเรา ... ผู้บริหารทุกคนกลัวอำนาจ แต่เราต่อสู้ด้วยตัวของเราเอง เพราะเชื่อว่าเราไม่ผิด ... คนที่อยู่ใต้บังคับบัญชาก็อยากจะทำผู้บังคับบัญชา เพื่อสถิติซึ่งความยุติธรรม ไม่ใช่ให้ผู้บังคับบัญชามาดูถูกดูแคลนจากสิ่งที่เห็นรูปลักษณ์ของเราโดยที่ไม่ซักถาม” (ครูสรวงสุตา [สัมภาษณ์], 7 พฤศจิกายน 2564)

เส้นทางดำรงอยู่ในวิชาชีพของผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนเดินทางมาถึงจุดที่ได้รับการยอมรับในโรงเรียนและในวงการ อันเนื่องจากการสั่งสมประสบการณ์วิชาชีพและเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นที่ประจักษ์ กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำสำคัญในสายงานโรงเรียน ได้แก่ ครูมนินทร์ ครูสรวงสุตา และครุกรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ ครูฉวีวงศ์และครูไพฑูรย์ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้ากลุ่มกิจกรรม ยิ่งเมื่อผ่านการประเมินจนได้เลื่อนวิทยฐานะเป็นครูเชี่ยวชาญ ลักษณะบทบาทของการเป็นผู้นำทางการเรียนรู้เชิงวิชาชีพของผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นเครื่องสะท้อนถึงคุณลักษณะสำคัญของครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญได้อย่างชัดเจน ซึ่งค่อนข้างเฉพาะเจาะจงกว่าขณะที่ดำรงตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ

4) การบรรลุนิติวิทยฐานะเชี่ยวชาญ เนื่องด้วยผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนได้ปฏิบัติหน้าที่ข้าราชการครูมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 28 ปี จึงได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านความก้าวหน้าทางวิชาชีพในราชการหลายครั้ง โดยเฉพาะเมื่อประกาศพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 (2547, หน้า 36, 38) ทำให้ระบบความก้าวหน้าทางวิชาชีพเปลี่ยนจากระบบซีตามวิถีข้าราชการพลเรือนเป็นระบบวิทยฐานะเฉพาะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นเอกเทศ ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้พัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการขอมีหรือเลื่อนวิทยฐานะเป็นครั้งแรก ได้แก่ เกณฑ์ ว17/2551 สำหรับการขอเลื่อนวิทยฐานะเชี่ยวชาญโดยเสนอผลงานวิชาการ และเกณฑ์ ว13/2556 สำหรับการขอเลื่อนวิทยฐานะเชี่ยวชาญโดยเสนอผลงานดีเด่นที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ประจักษ์ โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนกล่าวตรงกันว่าที่ได้เลื่อนเป็นวิทยฐานะเชี่ยวชาญนั้นเป็นเพราะ “จังหวะและโอกาสที่เหมาะสม” เมื่อหลักเกณฑ์ทั้งสองฉบับถูกประกาศใช้ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนมีคุณสมบัติในเกณฑ์ที่ใกล้เคียงความครบถ้วนสมบูรณ์โดยปริยาย โดยเฉพาะครูฉวีวงศ์และครูกรรณิการ์ที่มองว่าเป็นโอกาสสุดท้ายก่อนที่จะสำนักงาน ก.ค.ศ. จะเปลี่ยนหลักเกณฑ์และวิธีการใหม่อีกครั้ง จึงตัดสินใจพัฒนางานเพิ่มเติมเพื่อให้คุณสมบัติขอเลื่อนวิทยฐานะ

ซึ่งในผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด มีครูฉวีวงศ์และครูสรวงสุดาที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะยื่นขอเลื่อนวิทยฐานะได้ทั้งเกณฑ์ ว17/2551 และ ว13/2556 ซึ่งมีครูสรวงสุดาเพียงคนเดียวที่เลือกยื่นผลงานวิชาการตามเกณฑ์ ว17/2551 ทั้งที่มีผลงานเชิงประจักษ์ที่สามารถยื่นขอเลื่อนวิทยฐานะได้ตามเกณฑ์ ว13/2556 ได้ จนมีเหตุการณ์ความเข้าใจผิดของคณะกรรมการประเมินที่เข้าใจว่าจะต้องมาประเมินผลงานเชิงประจักษ์ จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้เห็นว่า แม้ข้าราชการครูจะมีความรู้ความสามารถแน่นหนาไปทั้งทางวิชาการและการพัฒนาศักยภาพนักเรียนมากน้อยแตกต่างกัน แต่ก็ยังมีข้าราชการครูที่มีศักยภาพที่ทำได้ทั้งสองด้าน ความเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” จึงเน้นย้ำในการสร้างภาพจำของวิทยฐานะในเชิงศักยภาพ ซึ่งอาจถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของครูได้เป็นอย่างดี

5) แก่นเรื่องของเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยค้นพบแก่นเรื่อง (thematic) ของประสบการณ์วิชาชีพครูของผู้ให้ข้อมูล เป็นจำนวน 6 แก่นเรื่อง ได้แก่ (1) การเป็นครูผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์ (2) การเป็นครูนักเรียนรู้ (3) การเป็นครูนักสั่งสมประสบการณ์ (4) การเป็นครูต้นแบบ (5) การเป็นครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี และ (6) การเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” ซึ่งเรื่องเล่าของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญในภาพรวมนั้นมีจุดร่วมในประเด็นตามกรอบบทบาทหน้าที่ของการเป็นข้าราชการครู ประกอบกับคำบอกเล่าจากผู้บังคับบัญชา ครูผู้ร่วมงาน และนักเรียน ดังแสดงในตารางที่ 2

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 แสดงแก่นเรื่องประสบการณ์วิชาชีพของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	แก่นเรื่องเล่าของการเป็นครู					
	ครูผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์	ครูนักเรียนรู้	ครูนักส่งเสริมประสบการณ์	ครูต้นแบบ	ครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี	ครูผู้เป็นครูเชี่ยวชาญ
ครูมนินทร์	- การนำนักเรียนผลิตผลงาน - การนำนักเรียนร่วมการประกวดแข่งขัน - การดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิดและส่งเสริมศักยภาพนักเรียนรายบุคคลอย่างเต็มที่	- การศึกษาต่อจนจบการศึกษา ระดับปริญญาโทสองหลักสูตร (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน และสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา) - การเรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	- การรับหน้าที่หัวหน้ากลุ่ม บริหารงานงบประมาณและสินทรัพย์ - การให้คำปรึกษาหรือพัฒนาผลงานทางวิชาการให้แก่ครูร่วมวิชาชีพโดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ตอบแทน - การจัดเก็บเอกสารแผนการจัดการเรียนรู้ครบถ้วนทุกปีนับแต่รับราชการ	- ต้นแบบความเป็นข้าราชการที่ดี - ต้นแบบแห่งการดูแลเอาใจใส่ศิษย์ โดยใกล้ชิดจากพื้นฐานจนเป็นที่ ยอมรับเชื่อถือจากทุกภาคส่วน	- การปฏิบัติหน้าที่ในราชการอย่างเต็มความสามารถและได้รับการ ความสำเร็จที่สูงสุดในระดับ ผู้นำ - บทบาทข้าราชการในสถาบัน พระมหากษัตริย์ - ความอดทนและผ่านพ้นภาวะ ความกดดันอันเนื่องจากการใช้อำนาจทางราชการในทางที่มีขอบ	- ความเชี่ยวชาญในการจัดการ เรียนรู้วิทยาศาสตร์ การทำงาน วิชาการ และความเป็นผู้นำ - ความเป็นครูเชี่ยวชาญใน สถานศึกษาในชนบทอันเป็นที่ เชื่อมั่นเชื่อถือในคุณภาพการจัด การศึกษาของสถานศึกษา
ครูอวิม่อง	- การนำนักเรียนผลิตผลงาน - การนำนักเรียนร่วมการประกวดแข่งขัน - การดูแลเอาใจใส่นักเรียนและ ส่งเสริมศักยภาพนักเรียนรายบุคคลอย่างเต็มที่	- การศึกษาต่อจนจบการศึกษา ระดับปริญญาโทสองหลักสูตร (สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและ การแนะแนวและสาขาวิชาการ บริหารการศึกษา) - การหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อใช้ในการ จัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน - การเรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทาง วิชาชีพ	- การเป็นคณะทำงานพัฒนา วิชาการทางการแนะแนวใน ระดับประเทศ - การเป็นผู้นำคณะวิทยากรให้ ความรู้กิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา	- ต้นแบบความเป็นข้าราชการที่ดี - ต้นแบบแห่งการดูแลเอาใจใส่ศิษย์ โดยใกล้ชิดด้วยกระบวนการ การ จิตวิทยาการแนะแนวและการ สร้างประสบการณ์เพื่อสร้าง ปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับศิษย์ - ต้นแบบทางด้านวิชาการการจัด ประสบการณ์แนะแนว	- การปฏิบัติหน้าที่ในราชการอย่างเต็มความสามารถและได้รับการ ความสำเร็จที่สูงสุดในระดับ ผู้นำ - บทบาทข้าราชการในสถาบัน พระมหากษัตริย์ - การใช้บทบาทหน้าที่ข้าราชการครู เพื่อปกป้องสวัสดิภาพของ นักเรียนในฐานะบุตรหลานของ ประชาชน	- ความเชี่ยวชาญในการจัดการ เรียนรู้แนะแนว การทำงาน วิชาการ และความเป็นผู้นำ - ความเป็นครูเชี่ยวชาญในวิชา จิตวิทยาการศึกษาและการแนะ แนว และมีส่วนร่วมริเริ่ม สร้างสรรค์กิจกรรมแนะแนวจน เป็นที่แพร่หลายทั่วประเทศ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ผู้ให้ข้อมูล	แก่นเรื่องเล่าของการเป็นครู					
	ครูผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์	ครูนักเรียนรู้	ครูนักส่งเสริมประสบการณ์	ครูต้นแบบ	ครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี	ครูผู้เป็นครูเชี่ยวชาญ
ครูสรวงสุตา	- การนำนักเรียนผลิตผลงานอันเนื่องจากการเรียนรู้ของตนเอง - การพัฒนากระบวนการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา - การดูแลเอาใจใส่นักเรียนด้วยการส่งเสริมวินัยจากการลงมือปฏิบัติ	- การศึกษาต่อจนจบการศึกษา ระดับปริญญาโท (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา) - การกล้าที่จะเปิดใจเรียนรู้สิ่งที่ตนรู้สึกต่อต้านแต่กรู้จัก เช่น จิตตปัญญาศึกษา	- การเป็นคณะทำงานพัฒนาวิชาการการบูรณาการสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นในระดับต่างๆ - การรับหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า 20 ปีก่อนผันตัวไปเป็น	- ต้นแบบความเป็นข้าราชการที่ดี - ต้นแบบแห่งการดูแลเอาใจใส่ศิษย์โดยใกล้ชิดด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาและใช้กระบวนการการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยใช้วิถีชุมชนเป็นฐาน	- การปฏิบัติหน้าที่ในราชการอย่างเต็มความสามารถและได้รับการความรับผิดชอบที่สูงขึ้นในระดับผู้นำ - บทบาทข้าราชการในสถาบันพระมหากษัตริย์	- ความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ การทำงานวิชาการ และความเป็นผู้นำ - ความเป็นครูเชี่ยวชาญในกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาและใช้กระบวนการการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยใช้วิถีชุมชนเป็นฐาน

ตารางที่ 2 แสดงแก่นเรื่องประสบการณ์วิชาชีพของผู้ให้ข้อมูล (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	แก่นเรื่องเล่าของการเป็นครู					
	ครูผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์	ครูนักเรียนรู้	ครูนักส่งเสริมประสบการณ์	ครูต้นแบบ	ครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี	ครูผู้เป็นครูเชี่ยวชาญ
ครูไพฑูรย์	- การนำนักเรียนร่วมการประกวดแข่งขัน	- การเรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	- เบื้องหลังให้ครูรุ่นหลังรับหน้าที่ต่อ - การเป็นผู้นำคณะวิทยากรให้ความรู้ทางการจัดการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา - การจัดเก็บเอกสารแผนการจัดการเรียนรู้ครบถ้วนทุกปีนับแต่รับราชการ	- ต้นแบบความเป็นครูผู้นำที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการและวิชาชีพของโรงเรียน	- ความอดทนและผ่านพ้นภาวะความกดดันอันเนื่องจากการใช้อำนาจทางราชการในทางที่มีขอบ	- ความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ การทำงานวิชาการ และความเป็นผู้นำ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ผู้ให้ข้อมูล	แก่นเรื่องเล่าของการเป็นครู					
	ครูผู้จูงใจตนเพื่อศิษย์	ครูนักเรียนรู้	ครูนักส่งเสริมประสบการณ์	ครูต้นแบบ	ครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี	ครูผู้เป็นครูเชี่ยวชาญ
ครูกรรมการ	- การสอนวิชาการด้วยความรู้ที่แม่นยำและส่งเสริมศักยภาพนักเรียนรายบุคคลอย่างเต็มที่ - การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีและปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างยืดหยุ่น	- การเรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	- การรับหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ - การเป็นวิทยากรให้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยแก่นักเรียนที่มีความสนใจพิเศษ	- ต้นแบบแห่งการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการคณิตศาสตร์แก่นักเรียน - ต้นแบบความเป็นครูผู้นำที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการและวิชาชีพของโรงเรียน	- ความรับผิดชอบที่สูงขึ้นในระดับผู้นำ - บทบาทข้าราชการในสถาบันพระมหากษัตริย์ - การดำรงวิถีข้าราชการอย่างยึดหยุ่นและมุ่งประสานประโยชน์	- ความเป็นครูเชี่ยวชาญในส่งเสริมศักยภาพทางคณิตศาสตร์ในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา
	- การนำนักเรียนร่วมการประกวดแข่งขัน - การดูแลเอาใจใส่นักเรียนกลุ่มเรียนรวมด้วยความยืดหยุ่นและกรุณา	- การศึกษาต่อจนจบการศึกษาระดับปริญญาโทวิชาเอกต่อเนื่อง (สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา) - การเรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	- การเป็นคณะทำงานพัฒนาวิชาการการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในระดับต่างๆ - การรับหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ - การเป็นผู้นำทางวิชาการและเป็นแบบอย่างที่ดีในองค์กร	- ต้นแบบความเป็นข้าราชการที่ดี - ต้นแบบแห่งการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะและผู้เรียนทั่วไป - ต้นแบบความเป็นครูผู้นำที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการและวิชาชีพของโรงเรียน	- การปฏิบัติหน้าที่ในราชการอย่างเต็มความสามารถและได้รับการความรับผิดชอบที่สูงขึ้นในระดับผู้นำ - บทบาทข้าราชการในสถาบันพระมหากษัตริย์ - การดำรงวิถีข้าราชการอย่างเรียบง่าย ยึดหยุ่นและมีความกรุณา	- ความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ การทำงานวิชาการ และความเป็นผู้นำ - ความเป็นครูเชี่ยวชาญในส่งเสริมศักยภาพนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสบการณ์วิชาชีพและความท้าทายจากปัจจัยบริบททางราชการและวิถีทางสังคมมีส่วนสำคัญที่ทำให้ข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญผู้ให้ข้อมูลนั้นยังอยู่ในวิถีทางราชการได้ แม้จะเปลี่ยนผ่านยุคสมัยแห่งกฎเกณฑ์จากระบบความก้าวหน้าทางวิชาชีพแบบข้าราชการพลเรือน (ระบบซี) สู่ระบบวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เรื่องเล่าของผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนสะท้อนถึงการคงความภาคภูมิใจในการเป็นข้าราชการครู แม้จะต้องเจอกับอุปสรรค สถานการณ์คับขัน และความท้าทายระหว่างเส้นทางวิชาชีพ ทั้งที่เป็นสถานการณ์และช่องโหว่ของระบบราชการที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีกลวิธีการรับมือและเผชิญสถานการณ์ ได้แก่ (1) การอดทนรอคอยเวลาเพื่อให้วิกฤตคืบผ่านพ้นไปโดยไม่ต้องเข้าไปจัดการปัญหานั้น (2) การถอยร่นเพื่อให้ผู้ถืออำนาจกดทับได้ใจในภาวะลู่แก่อำนาจและยุติการใช้อำนาจนั้นมาถล่มถ้านั่นอีก และ (3) การต่อกร ต่อสู้ และตอบโต้ด้วยวุฒิภาวะและบุคลิกความเป็นข้าราชการครู ในขณะเดียวกัน ก็มีเรื่องเล่าที่สะท้อนถึงการใช้ “สายสัมพันธ์” ในการอำนวยความสะดวกให้ตนเองได้ย้ายสถานศึกษาจากเดิม ดังนั้น ไม่ใช่เพียงผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้สะท้อนถึงการถูกอำนาจรัฐกดทับหรือข่มขู่เท่านั้น แต่ผู้ให้ข้อมูลก็ได้เล่าถึงความพยายามในการใช้ “ช่องโหว่” ของอำนาจรัฐนั้นผ่านสายสัมพันธ์ซึ่งเป็นไม่กี่สิ่งข้าราชการครูผู้ปฏิบัติงานจะสามารถหยิบฉวยมาใช้ในการต่อสู้เพื่อตนเองได้

แม้ผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าคนได้เล่าเรื่องสะท้อนถึงการดำรงอยู่ในวิชาชีพตามกรอบของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และจรรยาวิชาชีพ แต่เรื่องเล่าก็ได้สะท้อนถึงการเผชิญกับความไม่ชอบและไม่เห็นด้วยด้วยการจ้านและปฏิบัติตาม เช่น เรื่องเล่าของครูสรวงสุดาที่เล่าถึงการรวมกลุ่มครูเพื่อแสดงความตั้งต่าต่อต้านกับนโยบายการนำกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ซึ่งสะท้อนถึงการปะทะระหว่างเจตนารมณ์ของผู้บังคับบัญชาในการกำหนดนโยบายและเจตคติของครูในโรงเรียน ก่อนที่ครูสรวงสุดาจะลองเปิดใจเรียนรู้ และเรื่องเล่าของครูมนัสนิษฐ์และครูฉวีมิ่งที่แสดงความคับข้องใจเกี่ยวกับการทำเอกสารงานบริหารโรงเรียน เช่น งานพัสดุ งานการเงินและงบประมาณ แต่ก็จ้านและเห็นว่าเป็นหลักฐานที่ต้องทำ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลยังคงปฏิบัติงานโดยไม่แสดงออกถึงความไม่เห็นด้วยนั้นออกมาให้บุคคลอื่นรับรู้ เพราะถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของตนเอง

6) อัตลักษณ์ของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ อัตลักษณ์ที่ชัดเจนยิ่งของความเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” คือ โครงสร้างอัตลักษณ์ที่ผูกพันซับซ้อนระหว่างการยึดถือระบบคุณธรรมในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ได้แก่ (1) อัตลักษณ์ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จากแก่นเรื่องการเป็นครูผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์ การเป็นครูนักเรียนรู้ การเป็นครูต้นแบบ และการเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” ในแง่ของการทำงานกับนักเรียน อัตลักษณ์นี้สะท้อนถึงความพยายามประกอบสร้างและนิยามองค์ความรู้ของการเป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูกับการปฏิบัติงานในโรงเรียนให้ผนึกเข้าเป็น “ตัวตน” ของ “ครูเชี่ยวชาญ” ที่เป็นที่ยึดถือของศิษย์ ผู้ปกครอง และสังคม แต่ไม่อาจนิยามนามธรรมได้ว่าการปฏิบัติงานสอน อบรม พัฒนาผู้เรียนนั้นถือเป็น “จิตวิญญาณ” ได้แท้จริงหรือไม่ จิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้ให้ข้อมูลยึดถืออยู่นั้นจึงเป็นเครื่องสร้างความเชื่อมั่นให้กับงานของตนเองตลอดการประกอบวิชาชีพ (2) อัตลักษณ์ครูที่เป็นข้าราชการที่มีศักยภาพสูง จากแก่นเรื่องการเป็นครูนักเรียนรู้ การเป็นครูนักสั่งสมประสบการณ์ การเป็นครูต้นแบบ การเป็นครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี อัตลักษณ์นี้สะท้อนถึงแรงขับเคลื่อนในการสร้างการเติบโตและความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ผ่านการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ความเป็นแบบอย่าง ความเป็นผู้นำทางวิชาการและวิชาชีพ อันเป็นส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” ในแง่ของการปฏิบัติราชการ และยังประกอบสร้าง “บารมี” ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น จนเมื่อถึงระยะที่จะต้องรับการประเมินวิทยฐานะ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ข้าราชการครูและบุคลากรผู้ร่วมงานก็จะมีส่วนร่วมในการช่วยเตรียมการจัดแสดงผลงานในหลายภาคส่วน เพื่อนำเสนอต่อกรรมการผู้ประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ (3) อัตลักษณ์ครูผู้มีความดีศรีความเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติยศยิ่ง จากแก่นเรื่องของการเป็นครูต้นแบบ การเป็นครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี และการเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” ในแง่ของสถานะผู้ได้รับผลลัพธ์จากการปฏิบัติราชการมาโดยตลอดในรูปของเงินเดือน เงินวิทยฐานะและค่าตอบแทนพิเศษ การประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสายสะพาย การประดับอินทราวุฒิปดกตราครุฑพ่าห์บนเครื่องแบบปฏิบัติงาน มีสถานะอันเป็นที่ยอมรับเชื่อถือในสังคม สะท้อนถึงการประกอบสร้างอำนาจเชิงสถานะทางสังคมเพื่อต่อรองและป้องกันตน การกำจัดค่าสปรมาพ ข้อครหา และอำนาจมืดที่กีดกันวิถีราชการให้พ้นไปจากตน อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าของครูกรรมกรไม่สะท้อนถึงการต่อรองทางอำนาจเช่นผู้ให้ข้อมูลอีกสักคน ด้วยคำบอกเล่าที่ไม่ได้กล่าวปรากฏถึงการต่อสู้เพื่อต่อกรกับผู้มีอำนาจ ส่วนเกียรติยศและความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นนั้นยังคงเทียบเท่ากับผู้ที่ให้ข้อมูลทุกคนคงเดิม

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสองข้อ ดังนี้

1) แก่นเรื่องของเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพ ผู้วิจัยจะอภิปรายตามแก่นเรื่องประสบการณ์วิชาชีพของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญที่เป็นข้อค้นพบ ดังนี้ (1) การเป็นครูผู้อุทิศตนเพื่อศิษย์ (2) การเป็นครูนักเรียนรู้ (3) การเป็นครูนักส่งเสริมประสบการณ์ (4) การเป็นครูต้นแบบ (5) การเป็นครูผู้เป็นข้าราชการครูที่ดี และ (6) การเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” โดยทุกแก่นเรื่องนั้นสอดคล้องกับมาตรฐานวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด ในปี 2564 ที่ว่า “พัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ นำความรู้ ความสามารถ ทักษะที่ได้จากการพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่มีผลต่อคุณภาพผู้เรียน สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และให้คำปรึกษากับผู้อื่น” ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทของความเป็นผู้นำทางวิชาการและวิชาชีพอันเป็นที่เชื่อถือแก่ผู้ร่วมวิชาชีพและสังคมแวดล้อม สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัตนะ บัวสนธ์ นันทิมา นาคพงศ์ น้ำอ้อย วันดา และ ประภัสสร วงษ์ดี (2555 หน้า 36) ที่ระบุถึงการมีวิทยฐานะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและได้รับการยอมรับว่าสมกับที่วิชาชีพครูเป็น “วิชาชีพชั้นสูง” แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อโต้แย้งในเรื่องของการถูกอำนาจกดทับในความคิดสร้างสรรค์และขาดการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบายหลายๆ ประการ แม้ผู้ให้ข้อมูลจะมีบทบาทในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในภาคส่วนต่างๆ แต่ก็มักจะเป็นไปด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานของภาครัฐมากกว่าที่จะมีพื้นที่ได้ริเริ่มงานขับเคลื่อนนโยบายด้วยตนเอง จนผู้ให้ข้อมูลเองก็ถูกรัฐตีกรอบให้ปรับตัวตนเองเพื่อให้สามารถอยู่รอดในวิชาชีพได้ ภายใต้วิถีคิดการอุทิศตนเพื่อราชการ (ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์, 2565 หน้า 124) ด้วยเหตุนี้ผู้ให้ข้อมูลต้องทำหน้าที่ในภาระงานที่ต้องใช้เวลาในการราชการอยู่บ่อยครั้ง แม้กระทั่งวันหยุดราชการ

2) อัตลักษณ์ของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะอภิปรายตามอัตลักษณ์ของข้าราชการครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญที่เป็นข้อค้นพบ ดังนี้ (1) อัตลักษณ์ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู (2) อัตลักษณ์ครูที่เป็นข้าราชการที่มีศักยภาพสูง และ (3) อัตลักษณ์ครูผู้มีความดีศรีความเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติยศยิ่ง ซึ่งมีผลสอดคล้องผลการวิจัยของรัตนะ บัวสนธ์ นันทิมา นาคพงศ์ น้ำอ้อย วันดา และ ประภัสสร วงษ์ดี (2555 หน้า 45) ที่อธิบายว่าวิทยฐานะที่ได้รับนั้นเป็นผลจากการที่ครูพัฒนาตนเองจนประสบความสำเร็จ ก่อให้เกิดรายได้ เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับในสังคมทั้งวงการครูและวงการอื่น ทั้งนี้ผลงานทางวิชาการที่ผู้ให้ข้อมูลได้ผลิตขึ้นเพื่อยื่นคำขอเลื่อนวิทยฐานะเป็นผลงานที่ผลิตโดยการศึกษาค้นคว้าด้วยความรู้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

ความสามารถของตนเอง และมีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ข้าราชการครูคนอื่นๆ ที่ประสงค์จะขอเลื่อนวิทยฐานะโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรือเรียกผลประโยชน์ตอบแทนแต่ประการใด

ในขณะเดียวกัน ผลการค้นพบอัตลักษณ์มีส่วนที่สอดคล้องกับงานศึกษาของธนะพร ฉันทาภิสิทธิ์ (2563) กล่าวคือ อัตลักษณ์ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีส่วนสอดคล้องกับอัตลักษณ์มายาคติสองประการ ได้แก่ “ครูเป็นผู้เสียสละตน” “ครูมีหน้าที่สั่งสอนและขัดเกลาให้กับสมาชิกในสังคม” และ “ครูผู้มีความอดทนทุ่มเท” ซึ่งสะท้อนได้จากคำบอกเล่าของครูฉวี ผ่องที่ว่า “คุณจะขอ (วิทยฐานะ: ผู้วิจัย) หรือไม่ขอ คุณก็ต้องเป็นครู ก็ต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีจรรยาบรรณของความเป็นครู ... ของคุณทำได้แค่นี้ก็มีวิทยฐานะแค่นี้ แต่ยังไม่เธอก็ต้องเป็นครูนะ” (ครูฉวีผ่อง [สัมภาษณ์], 5 พฤศจิกายน 2564) และอัตลักษณ์ครูที่เป็นข้าราชการที่มีศักยภาพสูง สอดคล้องกับอัตลักษณ์มายาคติ “ครูผู้มีความรู้ความสามารถ” แต่ไม่มีอัตลักษณ์ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์มายาคติ “ครูผู้มีพระคุณต่อศิษย์” ด้วยผู้ให้ข้อมูลทุกคนไม่มีการเล่าเรื่องที่บ่งชี้ถึงบทบาทการเป็น “บุญคุณ” กับนักเรียนโดยตลอดการสนทนา เล่าเพียงเฉพาะการปฏิบัติงานหน้าที่ต่อผู้เรียนของตนเองเท่านั้น แต่ความเป็น “บุญคุณ” ปรากฏในคำสัมภาษณ์ของศิษย์เก่าของครูมนรินทร์ที่สะท้อนความผูกพันในการดูแลเอาใจใส่ในระหว่างที่ตนเรียนอยู่กับครูมนรินทร์ โดยไม่ปรากฏคำว่า “บุญคุณ” ในบทสนทนา รวมถึงคำสัมภาษณ์ของกลุ่มนักเรียนของครูไพฑูรย์ที่กล่าวชื่นชมการปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างยึดหยุ่นในการให้โอกาสสอบเก็บคะแนนภายหลังเนื่องจากเหตุฉุกเฉิน ซึ่งท่วงทีการให้ข้อมูลของนักเรียนเป็นไปในเชิง “ขอบคุณ” มากกว่าที่จะมี “บุญคุณ” ต่อตนเอง ส่วนอัตลักษณ์ครูผู้มีความดีศรีความเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติยศยิ่งนั้นเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมอัตลักษณ์ด้วยอำนาจรัฐ วัฒนธรรมวงการข้าราชการครู ผนวกกับอัตลักษณ์ครูที่เป็นข้าราชการที่มีศักยภาพสูงจนเดินทางมาสู่การเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” เพื่อให้มีสิทธิ์ถือครองอำนาจจากการหล่อหลอมอัตลักษณ์ดังกล่าวตามแนวคิดอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมสกี (Gramsci) ที่ผู้ให้ข้อมูลถือครองอำนาจของตนไว้เพื่อ “ต่อกร” ทำลายต่อต้านอำนาจนำ (Counter-Hegemony) (กาญจนา แก้วเทพ, 2551 หน้า 188 อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ เอี่ยมล่อ, 2555) เมื่อมีเหตุที่ถูกอำนาจนำของรัฐเข้าคุกคามสวัสดิภาพของตนเอง

จากแก่นเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพและอัตลักษณ์ของผู้ให้ข้อมูลจึงทำให้ความเป็น “ครูเชี่ยวชาญ” มีลักษณะที่แตกต่างไปจาก “ครูชำนาญการพิเศษ” ตรงที่การใช้อัตลักษณ์การเป็นครูที่เป็นข้าราชการมีศักยภาพสูงในการก่ออำนาจเพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์เข้ามาปกป้องตนเองให้สามารถอยู่รอดในวิชาชีพ ข้อค้นพบอัตลักษณ์ของข้าราชการครูวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญจากเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ จึงไม่เพียงแต่สะท้อนการเดินทางของครูเชี่ยวชาญบนวิถีราชการเท่านั้น แต่เป็นร่องรอยของการปะทะต่อผู้ใช้อำนาจรัฐต่อการจัดการศึกษาในประเทศด้วยการขึ้นสู่วิทยฐานะครูเชี่ยวชาญเพื่อเพิ่มพูนอำนาจเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสถานะครูที่มีทั้ง “ศักดิ์” และ “ศรี” ถือความได้เปรียบบางประการในการสร้าง “ที่ยืน” และหล่อหลอมอัตลักษณ์เป็น “ตัวตน” ของผู้ให้ข้อมูล แต่ก็ยังคงยึดมั่นในสถานะครูในฐานะวิชาชีพที่ใช้เลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวโดยการทำหน้าที่ให้ความรู้ต่อศิษย์และปฏิบัติราชการตามที่ได้รับมอบหมายได้ต่อไป โดยการใช้อำนาจ “เตรียมพร้อมต่อกร” ต่ออำนาจรัฐถูกแยกออกจากอำนาจที่ครูมีบทบาทต่อนักเรียนโดยสิ้นเชิง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการพัฒนางานวิจัย

เนื่องด้วยการเก็บข้อมูลนั้นดำเนินการในช่วงสถานการณ์การจัดการศึกษาขณะเกิดการแพร่ระบาดของโรคจากไวรัสโคโรนา 2019 การเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมจึงดำเนินการได้ไม่ครบถ้วน การดำเนินการวิจัยในลักษณะนี้จึงเหมาะที่จะดำเนินการในสถานการณ์ปกติมากกว่า ด้วยประโยชน์ของการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้อย่างครบถ้วนจะช่วยให้สามารถอธิบายแก่นเรื่องเล่าประสบการณ์วิชาชีพของผู้ให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

งานวิจัยนี้สามารถต่อยอดพัฒนาในเชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในแง่มุมมองหรือศึกษาผ่านกระบวนการทศน์วิธีวิทยา หรือทฤษฎีต่างๆ ได้ เช่น การวิเคราะห์ห้วงทศน์เชิงวิพากษ์ การศึกษาภาคปฏิบัติการของอำนาจ เป็นต้น เพื่อให้เห็นแง่มุมเชิงสังคมการศึกษาของภาครัฐ อีกทั้งอาจนำไปศึกษาสภาพปัญหาในเชิงวิชาชีพ หรือสร้างข้อเสนอในการปรับปรุงหรือพัฒนาระบบความก้าวหน้าทางวิชาชีพของข้าราชการครูหรือตำแหน่งครูผู้สอนอื่นๆ ในประเทศไทยได้

2) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินการวิจัย

ตลอดกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้รับการสะท้อนจากผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมดังนี้

(1) จุดดี ผู้วิจัยตั้งใจฟังการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลอย่างตั้งใจ อดทน รอฟังคำตอบ มีการแทรกหรือขัดจังหวะในระดับที่น้อยมาก ดำเนินการสัมภาษณ์อย่างไหลลื่นเป็นธรรมชาติ มีการจับประเด็นและตั้งคำถามโดยผ่านการคิดถ้อยคำอย่างระมัดระวัง สุภาพ

(2) จุดปรับปรุง หากผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ปกครองเพิ่มเติมอีก จะช่วยให้มิติในการวิเคราะห์ข้อมูลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในการสัมภาษณ์นักเรียน มีบางคำถามที่นักเรียนไม่สะดวกใจจะตอบ ผู้วิจัยจึงต้องระมัดระวังในการตั้งคำถามและเข้าใจบริบทผู้เรียนให้มากขึ้น มีการพ่วงเชื่อมข้ามขั้นตอนในการระหว่างการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม

3) ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย

เนื่องจากข้อค้นพบการวิจัยทั้งส่วนที่เป็นแก่นเรื่องประสบการณ์วิชาชีพครูและอัตลักษณ์ความเป็นครูวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญมีคุณสมบัติที่เป็นจุดแข็งที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบลักษณะการปฏิบัติงาน และนโยบายการพัฒนาความก้าวหน้าของวิทยฐานะครู แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีประเด็นปัญหา (pain point) ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องเผชิญในระหว่างการปฏิบัติงาน งานวิจัยนี้จึงมีประโยชน์ในการถอดบทเรียนของข้าราชการครูรุ่นใหม่เพื่อเรียนรู้ วางแผน และมองหาวิธีการที่จะสามารถปฏิบัติงานเป็นครูในวิถีราชการได้โดยอยู่รอด และมีแนวคิดในการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาชีพและวิทยฐานะของตนเอง ในทางนโยบายรัฐ ผู้วิจัยเสนอแนะให้ผู้กำหนดนโยบายในการบริหารราชการด้านการศึกษารับรองนโยบายของการให้พื้นที่ในการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนเป็นภาระงานที่เป็นหลักของครู ประกอบกับภาระงานการพัฒนาการศึกษาที่พัฒนาความเป็นผู้นำทางวิชาการในฐานะที่ดำรงวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญ ให้มีสัดส่วนภาระงานที่เหมาะสมกับมาตรฐานตำแหน่ง โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาผู้เรียน รวมถึงเสนอแนะให้ปรับปรุงระบบสิทธิประโยชน์ต่างๆ อาทิ การย้ายสถานศึกษา ให้เกิดการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ปราศจากอคติทางวิทยฐานะ อีกประการหนึ่ง รัฐควรใช้ประโยชน์ในความเป็นผู้นำทางวิชาการของข้าราชการครูวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญในการสร้างการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีส่วนร่วม โดยร่วมงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งเป็นต้นสังกัดเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกในการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาสถานศึกษา กำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างชัดเจนและไม่เป็นการเพิ่มภาระงานพัวพันหรืออัน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ส่งผลกระทบต่อการทำงานจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพื่อลดสถานะทางอำนาจอันจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ร่วมวิชาชีพในสถานศึกษามีขวัญกำลังใจและสามารถพัฒนาการปฏิบัติงานในฐานะข้าราชการครูได้อย่างมีประสิทธิภาพจากมีครูวิทยฐานะครูเชี่ยวชาญเป็นเสมือนพี่เลี้ยงส่งเสริมการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ; ภาพพิมพ์
กิ่งกาญจน์ เอี่ยมลออ. (2555). การแข่งขันในการครองอำนาจนำทางความคิดระหว่างพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ใน
การหาเสียงเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
จรรยา รับศิริเจริญ (2552). การประยุกต์ใช้เทคนิคการสังเคราะห์อย่างอิสระในการทำวิจัยเรื่องเล่า ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำ
และผู้ถูกกระทำจากความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ชาย โพธิ์สิตา. (2564). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ [พิมพ์ครั้งที่ 9]. กรุงเทพมหานคร; อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง
ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน และ พนมพร จันทรปัญญา. (2558). การสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา. *ปัญญาภิวัฒน์*
7(2). หน้า 267 – 280
ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. (2539). *เชิงอรรถวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: วิชา
ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2558). *อัตวิสัย/วัตถุวิสัยในสังคมศาสตร์/มนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ธรรมนันท์กานา แก้วสว่าง. (2554). *ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
นภาพร หะวานนท์. (2552). วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์. *สังคมลุ่มน้ำโขง* 5(2). หน้า 1 – 22
พิรุณพร แสนรงค์. (2554). *การให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตโดยใช้กิจกรรมศิลปะในการวิจัยเรื่องเล่า: กรณีศึกษาเด็กที่มีเชื้อเอชไอวี จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รัตนะ บัวสนธิ์, นันทิมา นาคพงศ์, น้ำอ้อย วันตา และ ประภัสสร วงษ์ดี. (2555). วิทยฐานะของวิชาชีพครู : หนทางส่งเสริม
หรือทำลายการศึกษาไทย. *ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 14(3), 35–48. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/9340
สุภางค์ จันทวนิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* [พิมพ์ครั้งที่ 24]. กรุงเทพมหานคร; แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.
Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
Hinchman & Hinchman. (1997). *Memory, Identity, Community: The Idea of Narrative in the Human Sciences*. New York: State University of New York

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.

Riessman, C. K.. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. CA, USA: SAGE.

